

לימוד תורה וענווה בהגותו של ר' יעקב יוסף מפולנאה¹

הרב יועד אהרוני

פתיחה

רבי יעקב יוסף מפולנאה, זקן חבורת הבעש"ט, לא הוכתר כיוורשו של הבעש"ט לאחר מותו, מכיוון שהתלמידים בחרו במגיד ממזריטש, שהיה בעל תכונת מנהיגות עצומה, על אף שהיה צעיר יותר. הרי"י מפולנאה ניצל את כשרונו הספרותי, וספרו 'תולדות יעקב יוסף'² היה הראשון שהציג את התפיסה החסידית של הבעש"ט,³ גילה את גדולתו ופרסם אותו בעולם כהוגה דעות, וכסולל דרך חדשה בעבודת ה'.

המתנגדים והלמדנים החריפו את ה'חרם' כלפי החסידות והחסידים בעקבות פרסום הספר. הם ראו בלימוד הגמרא חזות הכל, ולפתע מופיע ספר המטיף לכך:

שלא ירגיל בזה להיות מתמיד בלימודו תמיד, רק יתערב עם בני אדם גם כן, ושם יהיה גם כן יראת ה' על פניו, לקיים 'שויתי ה' לנגדי תמיד' (תהלים טז),

ח.⁴

כאשר גילו המתנגדים שהחסידות קוראת שלא להתמיד בלימוד התורה – הייתה בכך סיבה מספקת להתנגד לספר, וסיבה טובה לרדוף את החסידים ולא רק את עצם התורה החסידית.⁵

---

¹ רבי יעקב יוסף הכהן (כ"ץ) היה גדול תלמידי הבעש"ט עם המגיד ר' דב ממזריטש. שימש כרב בכמה קהילות, ומשנת תק"ל (1770) בפולנאה, שם נפטר בשנת תקמ"ב (1782). השפיע מאוד על הפיכת החסידות לתנועה רחבה. כתב כמה ספרים, המפורסם בהם 'תולדות יעקב יוסף', וכן 'צפנת פענח', 'כתונת פסים', ו'בן פורת יוסף'.

² הודפס בשנת תק"מ (1780), עשרים שנה אחרי פטירת הבעש"ט. הספר יצא ללא כל הסכמה רבנית, דבר שלעצמו היה בו כדי לעורר התנגדות.

³ הבעש"ט מוזכר 280 פעמים בשם 'מורי' בספר.

⁴ תולדות יעקב יוסף פרשת ויצא.

⁵ עיון מעמיק יותר בדברי הרי"י מפולנאה היה מבהיר שדבריו הוצאו מהקשרם: הרי"י מפולנאה מבאר בדבריו שאדם שעוסק בתורה, תפילה ותעניות, יכול לעורר דין על 'עמך ישראל' שאינם עוסקים בכך, כאשר הוא אינו מצליח להתרומם ולראות ש'יבכל דרכיך דעהו', ועליו לשאוף להתרומם למדרגה גבוהה

עיון נוסף בספרו, מגלה לנו, שזאת לא הייתה 'טעות סופר', אכן הרי"י יוצא במתקפה חריפה כנגד חלק מהרבנים ותלמידי החכמים שבדורו וכותב:
וזהו שכתוב 'אחזו לנו שועלים' וכו', וזה גורם כי **שועלים** קטנים מחבלים, **שהם רבנים** העומדים בשביל כסף, והם קטנים נערים.⁶

והוא ממשיך לבקר בחריפות וכותב:

והשנאה ששונאין התלמידי חכמים זה את זה, עבור הכבוד שיש לזה יותר מזה, ובפרט זה העוסק לשם שמים ובורח מהכבוד, הכבוד רודפו, מה שאין כן לזה הרודף אחר הכבוד.⁷

שבה הוא יכול לייחד ייחודים גם כאשר הוא עסוק במילי דעלמא, עם 'היהודים הפשוטים', ואז הוא דן אותם לכף זכות, והוא מבין שגם הם דבקים בה', כאשר הם עוסקים בעולם המעשה. זה מה שקרה לרשב"י ובנו, כאשר יצאו בפעם השנייה מהמערה, ופגשו את הזקן הנושא שתי חבילות הדסים, והם יכלו לראות את החיבור שלו לקדושת השבת.
ואלו דבריו:

'כשבא סימן העליון שהוא רחמים, על ידי שיוכל להיות מעורב עם הבריות, ולייחד יחודים בספורי דברים עמהם ושאר עסקים, שיודע 'בכל דרכי' דעה"ו' (משלי ג, ו), לא בלבד בעסקו בתורה ותפלה, אם כן יוכל להיות שגם בני העולם גם בעוסקם בחיי שעה אינם מניחין חיי עולם להיות מחשבתם דבקה בו יתברך, כמוהו, ויוכל לדונם לכף זכות על דרך זה גם כן, מה שאין כן כשהוא אינו במדריגה זאת, אינו יוכל לדון העולם לכף זכות על מדריגה שהוא אינו בו'.

בהקשר הזה, כותב הרי"י מפולנאה שאם אדם מתמיד בלימודו, ואינו מסוגל לראות שיש עוד דרכים לדבקות בבורא, עליו לעצור, לצאת אל העם, וללמוד מהם את היסוד הגדול של 'בכל דרכיך דעהו':
'ז"ש שלא ירגיל בזה להיות מתמיד בלימודו תמיד, רק יתערב עם בני אדם גם כן, ושם יהיה גם כן יראת ה' על פניו, לקיים 'שויתי ה' לנגדי תמיד' (תהלים טז, ח), גם שהוא נגדיות, ביטל תורה או תפלה, מכל מקום יתן לב שיש שם גם כן מוסר ועבודת ה'. וז"ש 'איזה חכם הלומד מכל אדם' (אבות ד, א), והבן.
ושפיר משמע דלפעמים יעשה כך, ר"ל שיתמיד בלימודו כשרואה שמעורב עם הבריות ביותר, ופן ישכח את ה', והכל יהיה על פי שכל הקודש, וישמע חכם ויוסף לקח'.

הציטוט החלקי, היה הגורם המרכזי למחלוקת הקשה של המתנגדים, ולחרמות החריפות שהם הוציאו כנגד החסידים.

⁶ שם פרשת בא.

⁷ שם פרשת וישב.

וביתר תוקף, הוא מבקר את עצם המסירות שלהם ללימוד התורה ואומר:
והנה הת"ח [המכתתין] רגליהם לילך מעיר לעיר, כמו שכתוב בפרשת וזאת
הברכה (דברים לג, ג): 'והם תכו לרגלך' וכו'. ובזה יובן, על מה תכו, **יותר**
שמכתתין רגליהם לילך בישיבה ללמוד, עוד תוסיפו סרה – להתרחק ולסור
מה' יתברך.⁸

הרי"י טוען שהוא רואה רבנים העוסקים בתורה בשביל כסף וכבוד, גורמים לנזק
עצום, וככל שהם משקיעים יותר בלימוד – הנזק רק מתעצם!

דברים אלו מעוררים תמיהה גדולה, ומחייבים אותנו להבין – מהי תפיסתו באשר
לימוד תורה, ומהי הדרך הנכונה בה צריך ללכת יהודי הרוצה לצמוח בתורה, לגדול
בה, ולהנהיג באמצעותה את עם ישראל, האם ייתכן שהוא כפר במרכזיות של לימוד
התורה בהווייתו של עובד ה'?

לימוד תורה – מטרה או אמצעי?

הרי"י מפולנאה, לא סטה כמלוא הנימה, **מהדגשת הערך העצום של לימוד תורה**, כפי
שאנו אומרים כל בוקר בתפילה: 'ותלמוד תורה כנגד כולם', אך הוא סבר שללימוד
אין ערך עצמאי כמטרה בפני עצמה, אלא הוא אמצעי – הכרחי ובלעדי – להגיע
לדביקות בקב"ה. וממילא, לימוד התורה אינו מביא בהכרח אל הדבקות, ואם הוא
לא נעשה נכון – הוא אף יכול להרחיק את האדם ממנה:

כי תכלית כל התורה והמצוות לא ניתנו אלא כדי שיזכה לידבק בו יתברך, וכמו
שכתוב (דברים י, כ): 'ובו תדבק' [...] וברבות השנים נתמעטו הלבבות להבין
ולהשכיל על דרך הנ"ל, רק לעשות מהתורה עטרה להתגדל בהם ולהתפאר
בהם [...] וכשלומד הלכה אחת מתפאר מעט, וכשלומד יותר מתפאר יותר,
וכשלומד פוסקים או קבלה מתגאה יותר, ונתרחק מה' יתברך, כמו שכתוב
בש"ס דסוטה (ה, א) על גסי הרוח: אין אני והוא יכולין לדור בעולם [...]
ובזה יובן ויחי יעקב, ר"ל כשהוא עקב ענוה, אז הוא דבק בו יתברך חי החיים
[...] מה שאין כן כשהוא מתפאר בתואר ישראל, 'לי ראשי', לי נראה להיות

⁸ שם פרשת ויחי.

ראש, שאני תלמיד חכם מקובל, אז 'ויקרבו ימי ישראל למות'. כמו ששמעתי משל אחד, שביקש מלך אחד שיחיה לעולם, ונתן לו רפואה שיתרחק מהגאווה ויאחז במדת עקב ענוה ויחיה, וקל להבין.⁹

כאשר התורה נלמדת מתוך גאווה, היא מרחיקה את האדם מה', ומביאה אותו ל'מוות רוחני', וככל שהוא לומד יותר תורה מתוך התפארות ומלאות עצמית – הנזק מתעצם, כיוון שלאדם המלא מעצמו, אין מקום לקב"ה לשכון בתוכו.

הר"י מפולנאה חי במזרח אירופה שאחרי פרעות ת"ח-ת"ט. קהילות רבות חוו שבר גדול. כיון שקהילות רבות חרבו, פליטים רבים ברחו מערבה, והקהילות נדרשו למשאבים רבים בכדי לפרנס את כל הפליטים, ובכדי לעמוד במיסים לממשל הפולני, שהאמירו בכדי לממן את ה'מלחמה' כנגד הקוזקים האוקראינים. 'גבירים' רבים ניצלו זאת ודרשו מהקהילה מינויים של מקורבים למשרות הנהגה, וה'קהילות' נאלצו 'למכור' את משרות הרבנות עבור תמיכה כספית בקופת הקהילה. הר"י מפולנאה ראה את משבר האמון שבין היהודים ה'פשוטים' לרבני הקהילות, ולא חשש מהצבעה על האשמים.

כאשר התורה הופכת ל'קרדוס לחפור בה', וההתמסרות ללימודה מהווה כלי להשגת מטרות גשמיות של אלה שלומדים אותה, התוצאה היא – חבלה! על מנת שהתורה תהפוך להיות 'סם חיים', ולא חלילה 'סם מוות' צריך להקפיד על הדרך בה לומדים אותה, דרך של בריחה מגשמיות, רדיפת כבוד והתנשאות, דרך של 'לשמה', כאשר כל לימוד התורה הוא לשם התורה בלבד. כאשר לימוד התורה נעשה בקדושה ובטהרה, ומתוך התמסרות בלעדית לקב"ה – לא ייווצרו אותן תופעות שתיאר הר"י, והריחוק שיהיה בין עמי הארצות לתלמידי חכמים 'אמיתיים', יהיה מה'סיבות הנכונות' והרצויות:

⁹ שם פרשת ויחי.

והשנאה של עמי הארץ לתלמידי חכמים הוא מחמת רוב תאוה, כי דרכה של תורה פת במלח וכו' (אבות ו, ד), ונאמר (משלי יג, כה): 'צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר'.¹⁰

כאשר התורה נלמדת ללא 'דרכה של תורה', והיא הופכת מ'שער' לדבקות בה', לכלי למימוש המאווים האישיים – התוצאה היא הרת אסון. רק כאשר אנו ניגשים לתורה מתוך תחושת 'עקב' (יעקב), התורה הופכת ליסס חיים, והלומד זוכה להידבק בה'.

התופעות אותן מתאר רי"י מעוררות תמיהה עצומה! כיצד תיתכן תופעה, כנראה נרחבת, של תלמידי חכמים ורבנים הלומדים תורה מתוך רדיפת כבוד והנאות העולם הזה? כיצד ייתכן ש'המאור שבה' אינו מחזירם למוטב?

תורתו של הבעש"ט, המובאת לראשונה בספרי הר"י מפולנאה, מספקת לנו תשובה עמוקה לשאלה זו, וסוללת לנו דרך חדשה בלימוד התורה. החסידות הציבה את הדבקות בקב"ה כיעד העליון שאליו כל יהודי שואף, כאשר הדגש עובר מעצם המעשה, אל כוונת הלב העומד מאחוריו.¹¹ 'האדם נדרש לבטל את עצמו, את צרכיו, את מאוויו, להרגיש ש'כל דבר שיארע לו – הלא זה מאתו יתברך [...] אבל מצד עצמו אין חילוק',¹² וכאשר הוא זוכה למידת ההשתוות – אזי הוא דבק באלוקי.

יעד הדבקות, מהווה אתגר עצום עבור היהודי, אך באופן פשוט הוא נראה כמתנגש עם מצוות לימוד תורה. אדם יכול לקיים מצוות מתוך 'התבטלות' ו'תמימות', אך כיצד אפשר ללמוד כך תורה? תלמיד חכם הוא אדם שבחר 'להסתער' על דפי הגמרא, וללמוד אותם בעמקות, בחיפוש אחרי שורשי ההלכות, ומתוך רצון נפלא להבין ולהקיף את מרחבי התורה. לימוד תורה איכותי אינו יכול להיות דומה לקריאה

¹⁰ תולדות יעקב יוסף פרשת וישב.

¹¹ צוואת הריב"ש, א: 'ושלא יניח שום יום מעשיית מצווה, הן קלה והן חמורה, וסימנך 'הווי זהיר ממצוה קלה' [...] שהנשמה תזהיר ממצווה קלה כבחמורה, כי רחמנא ליבא בעי'.

כלומר – לא משנה אם אני עושה מצווה קלה או חמורה – העיקר כוונת הלב.

¹² צוואת הריב"ש, ב.

תמימה של פרקי תהילים, או שירת ניגונים מתוך השתפכות הנפש. הלומד נדרש לכישורים מחשבתיים, לכושר ניתוח, לזיכרון ולהבנת עומק. עליו לפתח יכולת של 'הבנת דבר מתוך דבר', של זיהוי סתירות בין מקורות שונים והעלאת תירוצים, ויכולת של חשיפת ה'שיטה' המהווה הסבר למקרים רבים. וגולת הכותרת של התלמיד חכם – היכולת, ואף החובה, לחדש בתורה, לפסוק הלכה במקרים שלא נידונו, ולהתאים את העקרונות שבה אל המציאות המתחדשת בדורו, מתוך שמירה על תורת אבותיו ומסורת הפסיקה. בעומק הדברים, 'תלמיד חכם' אינו אדם שמבטל את עצמו ואת דעתו באופן טוטלי, כיון שהלימוד מחייב אותו לפעילות מתמדת בגוף ובדעת. אם כן, כיצד ניתן לגשר על הפער הזה?

שני מיני לימוד: קישוט הכלה, וזיווג עם התורה

הרי"י סולל דרך בלימוד תורה – בגישה איתה מגיע לומד התורה, וזה נכון בכל 'טקסט' תורני אליו ניגש הלומד. עולם הישיבות עסק ברובו בלימוד מעמיק של הגמרא, ומתוך כך – לליבון השיטות והגעה לפסיקה ההלכתית. זהו העיסוק המרכזי בלימוד, אך הרי"י רואה בו את הבסיס למדרגה הגבוהה יותר. המילה 'הלכה' הופכת בסיכול אותיות ל'הפְּלָה', והוא רואה בלימוד זה את הקישוטים והתכשיטים שבהם מקשטים את הכלה לקראת הזיווג. זהו שלב חשוב ובסיסי, אך אין זה 'חיבור' עצמו, אלא רק אחת מדרכי הלימוד, המהווה שלב בדרך לשם, וכך הוא מסביר:

והטעם שנקרא הלכה, אמרנו שיש ב' מיני לימוד: אחד לקשט הכלה שהיא אותיות הלכה [...] ונודע כי קישוטי הכלה הוא על ידי לבושין ותכשיטין טובים, כך הלימוד שהוא על ידי לבושין, או לתכלית עולם הבא, או לאיזה סיבה שיהיה לו איזה תועלת, נקרא דרך לימודו במלבושין.¹³ והנה אחר כל קישוטי הכלה, הוא תועלת שתמצא חן להתעורר הזיווג, ואז אשתללית מלבושין, והוא דיבוק עצמי. כך יש לימוד לשמה, בלי שום תועלת והנאה, לדבק את עצמו באותיות התורה והתפלה, ופנימיותיו לדבק בתוך פנימיות התורה והתפלה, שהיא הנשמה של האותיות. ונקרא סוד נשיקין, יישקני מנשיקות פיהו' (שה"ש א, ב) [...]

¹³ גם כאשר התכלית היא שכר בעולם הבא, זה עדיין אינו לימוד לשמה, וממילא אין בו את הדיבוק העצמי, שהוא היעד שאליו שואפים להגיע.

והנה ב' מיני לימוד הנ"ל צריך אדם השלם להשלים בכל יום, וכמו שעשה הרב האר"י זלה"ה. תחלה, לימוד הלכה בפלפול, כדי לשבר הקליפות וכו'. ור"ל כי נודע סוד גלות השכינה היא מה שהקליפה מלביש את הקדושה ומכסה אותה [...]. ואם כן, על ידי לימוד בפלפול כדי לשבר הקליפות, ר"ל כדי להסיר לבושי השחרות מהכלה העליונה, ולקשטה בבושי התורה לבושי הקדושה. ואחר כך ילמוד בחינה ב' הנ"ל, לזיווג, לדבק עצמותו ופנימיותו בעצמות פנימית התורה בלי שום לבוש.

ובזה אמר רבי יהודא: לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה, שהוא ציווי, דהיינו בדרך א' הנקרא קשוטי השכינה, שהוא נקרא שלא לשמה נגד בחינה ב' עליונה ממנה, דיבוק עצמו בלי שום לבוש. וזהו שאמר שמת"וך שלא לשמה בא לשמה, כי בחי' שהיא בתוך שלא לשמה, שהיא השכינה שהיתה מלובשת בתוך הקליפות, בסוד רשע מכתיר הצדיק וכו', עכשיו בא לשמה, שאין לימודו לשום הנאה ותועלת, רק לשמה שמדבק עצמו בפנימיות אותיות התורה בלי לבוש.¹⁴

רגעי הזיווג והדבקות בלימוד התורה הם היעד, הם ה'פסגה' שאליה צריך האדם להגיע בכל יום מחדש, ולשם כך עליו לעמול קשה ולהשקיע את מירב זמנו. הלמדנות הנגלית, ההלכתית, היא ה'לבושים' של התורה. יש בה הרבה יופי, והיא הבסיס ההכרחי, שאי אפשר לדלג עליו, אך היא אינה התכלית העליונה. העולם שלנו, הוא עולם של 'לבושים', ובאופן 'טבעי' אלו קליפות גשמיות המכסות על הקדושה, ולכן בשלב הראשון אנו נדרשים לשבור את הקליפות, וליצור לבושים של קדושה.

בשלב הזה, הלומד אקטיבי ופעיל. הוא יוצר את ה'לבושים', וככל שיכולותיו גבוהות יותר, והתמדתו גדולה יותר – כך ה'לבושים' של 'קדושה' יהיו יפים ומפוארים יותר. אך עליו תמיד לזכור, שאלו 'רק' ה'לבושים', שתפקידם לסלול את הדרך, ולעורר את התשוקה לקדושה העליונה.

¹⁴ תולדות יעקב יוסף פרשת שלח.

כאשר אנו ניגשים אל הלימוד באופן הזה, הסכנה של גאווה ורדיפת כבוד מצטמצמת מאוד, משום שגם אם זכיתי להקיף את השי"ס כולו, או לחדש חידושים נפלאים – אני מזכיר לעצמי כל הזמן, שעם כל החשיבות שבעניין, אלו רק ה'לבושים', שצריכים להוביל אותי אל התכלית, אל הבחינה העליונה – הזיווג והדבקות.

בבחינה השנייה של הלימוד – אין לבושים. זוהי הדבקות בפנימיות התורה, ואליה הלומד צריך להגיע מתוך ביטול מוחלט, ותודעה של 'כלי' הזוכה להידבק בשכינה ולקבל לתוכו אורות עליונים. האור הפנימי של התורה אינו דבר שאני תופס ומבין בדעתי! היפוכו של דבר – הוא האור הפנימי – הנשמה, של אותיות הלמדנות שלי, שאליו זוכים בבחינה של 'נשיקה' אלוקית.

פנימיות גם בלימוד נגלה

הרי"י אינו טוען שהפנימיות של התורה נמצאת בהכרח בתורת הסוד והקבלה. הוא מסביר ומדייק, ששתי הבחינות של הלימוד נמצאות בכל פינה וסוגיה בלימוד התורה הנגלית:

וכמו שיש באדם חומר וצורה, כך יש באותיות התורה חומר וצורה, כי גוף האותיות הוא החומר, ורוחניות הספירות עם אור אין סוף שבתוכו המחיה, הוא הצורה ונשמה אל האותיות. ואל זה יכוון האדם בתורתו ותפלתו [...] עיקר הכוונה, כי צריך להמשיך הרוחניות מן מדרגות עליונות אל האותיות שהוא מזכיר, כדי שיוכלו האותיות לעלות עד המדרגה העליונה, לעשות שאלתו עכ"ל. וזהו עליות השכינה וייחודה על ידי המשכת אור העליון לה, וכאמור.¹⁵

הלמדנות הקלסית יודעת להבין את ה'חומר' וה'גוף' של הסוגיה שבה עוסקים, אך חובה על הלומד לזכור שלאותן מילים יש 'נשמה', שמקורה באור אין סוף, והיא השתלשלה לעולם, וכאשר זוכים להידבק באור העליון, גם הלימוד הנגלה זוכה לעלות כלפי מעלה.

¹⁵ הקדמה לתולדות יעקב יוסף.

דבקות לכל אחד

הרי"י טוען שהבחינה העליונה של הלמוד אינה שייכת רק ל'קדושים עליונים', כבחינה עליונה שאליה שואפים רק לאחר שאדם מילא את כריסו בש"ס ופוסקים. להיפך – עיקר הלימוד צריך להיות מכוון לדבקות בפנימיות התורה, וזאת צריכה להיות המוטיבציה הראשונית של כל לומד תורה, עוד לפני שהוא פותח את הכריכה של הספר:

ולפי מה שקבלתי ממורי **שעיקר** עסק תורה ותפלה הוא שידבק את עצמו אל פנימיות רוחניות אור אין סוף שבתוך אותיות התורה והתפלה, שהוא הנקרא לימוד לשמה, שבזה אמר רבי מאיר: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ומגלין לו רזי תורה וכו' (אבות ו, א).¹⁶

אין ספק שמדובר בשאיפה גבוהה, שקשה מאוד להגיע אליה, אך נראה מתוך תורותיו של הרי"י שהנקודה החשובה היא המוכוונות הפנימית של הלומד, יותר מאשר התוצאה.

סיום

כאשר אני ניגש לפצח סוגיה בגמרא, ובצד המאמץ השכלי הפעיל, אני מזכיר לעצמי שהתכלית שלי היא ה'אור העליון' שמעל התובנות שלי – כל הלימוד שלי משנה את פניו. אני מגיע עם ענווה וצניעות, וה'כבוד' הנלווה אל ההיקף והידע מאבד ממשמעותו. כאשר יש חיפוש 'לחיות' פנימית, הקליפות מאבדות מהאטרקטיביות שלהן, ואז הדרך סלולה לזיווג של היכלה' עם ה'דוד', ולדבקות בה' מתוך לימוד התורה.

נמצא אפוא, שיש חשיבות עצומה ללימוד הנגלה של התורה (הבחינה הראשונה), ובתנאי שאני 'נושא עיניים' אל הבחינה השנייה, ומוכן לבטל את עצמי, כדי לזכות ב'נשמה' של אותיות התורה. זהו לימוד תורה לשמה, ולפי הרי"י מפולנאה – רק כך מותר לעסוק בדברי תורה.

¹⁶ תולדות יעקב יוסף פרשת ויצא.

ידידנו המיוחד, חיים ידוב ז"ל היה דוגמה חיה לדרך אותה עיצב הר"י מפולנאה. הוא אהב את התורה אהבת נפש ולא חיפש כבוד, שררה או רווח חומרי. הוא התמיד בלימודו בצניעות, ושאף לדבקות בבורא עולם, ואכן – 'אור' התורה בקע ממנו החוצה, במאור פניו, במידותיו, בתפילתו וקשר עם כל אדם ואדם.

יהי זכרו 'מורה דרך' לכולנו בלימוד תורתנו הקדושה.

כל אחד יכול!

'באים העליונים לשמוע חדושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה, וכל איש מישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה ולחדש שכל חדש, הן בהלכות הן באגדות, הן בנגלה הן בנסתר, כפי שורש נשמתו, ומחויב בדבר להשלים נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה כנודע. וזהו שאמרו בגמרא: כל העוסק בתורה, אמר הקב"ה: מעלה אני עליו כאילו פדאני ואת בני מבין אומות עובדי גילולים'.
(תניא, אגרת הקודש)